

נתיבות

האם צריך לומר בבוקר מודה
אני לפני נטילת ידיים, ומדוע?
מדור "תשובה נעימה"

למה גער הגאון ר' חיים עוזר
בבחור העילוי ר' פנחס הירשפרונג?
במדור "נועם שיחה"

נתיבות התורה ♦ נתיבות העבודה ♦ נתיבות המצוות

ידל ע"י קהל "עבודת הלב" פניה'ק ירושלים תשב"א ♦ מאוצרות ופעינות מוריני הגה"צ ר' יעקב מייזליש שליט"א רב דקהלתנו

נועם שיחה

גערך מתוך שיחות חיזוק והתעלות בעת רעוא דרעוין

הלימוד מפרשת יוסף הצדיק - זהירות בכבוד הבריות

בשעה שאדם נפטר מן העולם, בא מלאך המות ושואל אותו כמה שאלות, וביניהם: "המלכת את חברך בנחת רוח?" עכ"ל. ובאגרת הגר"א כתב ששואלין אותו כך בשעת הדין עצמו, "ושואלין לאדם בשעת הדין, המלכת את חברך בנחת רוח".

מלאכי רחמים מקבלים פניו

ולא זו בלבד, אלא גם זוכה בזכות זה, שמלאכי רחמים באים לקראתו לקבל פניו, כדאייתא במדרש הגדול (בראשית כט, ד) וז"ל: לעולם יהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות וקורא להם אחים ורעים, ויקדים בשלום הכל, כדי שיקדמו אותו ומלאכי שלום ומלאכי רחמים מלמעלה עכ"ל.

מה שלוקחים לעולם הבא

כן ראיתי מובא בשם כ"ק אדמו"ר ר' יענק'לע מפשעווארסק זי"ע, שהתבטא פעם ואמר בזה הלשון: דאס וואס מען נעמט מיט אויף יענער וועלט, איז דאס וואס מען איז מהנה א איד עכ"ל, - מה שלוקחים לעוה"ב הוא מה שמהנים יהודי (עלי שיה, עמ' קי"ז).

הבדל בין "חלק" לעוה"ב ל"בן" עוה"ב

והנה דייקו המפרשים בלשון הגמרא הנ"ל שאלוהו הנביא העיד על שני אנשים אשר שימחו אנשים עצובים שהם בני עולם הבא, דלכאורה מהו מעלת ויתרון שזכרם יותר מכל שאר בני ישראל, הלא ידוע שכל איש ישראל, יהיה מי שיהיה, מובטח לו שיזכה לחיי העולם הבא, כמו שאמרו חז"ל (אבות א, א) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וא"כ במה נשתנו אלו מאלו. וביאר התורת חיים (סנהדרין דף צ, ב) כי הבדל עצום יש ביניהם, כי מה שאמרו חז"ל שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, זהו רק לאחר שנידון ביסורים ובחיבוט הקבר וגיהנום, משא"כ אליהו הנביא גילה על אנשים אלו, שהם יזכו לאחר פטירתם לילך ישר לעולם הבא, בלא דין ובלא יסורים, בלא חיבוט הקבר, ובלא עונשו של גיהנום, אלא מיד עם פטירתם מעוה"ב כפי שהם חיים עתה, כך יכנסו ישר לגן עדן, ולכן נקראו בתואר "בן עולם הבא" עכ"ד.

ישר מעוה"ב לגן עדן - בלי עונשים ודינים

משל למה הדבר דומה, להבא אל בית המלך, אם הוא איש זה, צריך להמתין זמן רב עד שיאשרוהו לבוא אל בית המלך, ובודקין אותו בשבע חקירות מה רצונו ומה בקשתו ולמה רצונו לדבר דוקא עם המלך, וכן מבררין האם הוא חף מפשע ואינו

הנה מפרשת התגלות יוסף נלמד הרבה יסודות, ונדבר בעזהש"ת על אחד מהגדולים בהם, שהוא מעיקרי עבודת האדם בעולמו.

המכבד את הבריות זוכה לחיי העולם הבא

איתא בגמ' (ברכות כח:) כשחלה רבי אליעזר נכנסו אצלו תלמידיו לבקרו, אמרו לו: רבינו, למדינו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא, אמר להם: הזהירו בכבוד חבריכם וכו', ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא. ובפרק דרך ארץ (שער ג) למד מזה לכל אדם וז"ל: וכל המכבד את הבריות זוכה לחיי העולם הבא, כדגרסין בברכות בשעת פטירתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו אצלו וכו' עכ"ל.

המשמח אנשים הוא בן עולם הבא

עוד איתא בגמ' (תענית כב.) רבי ברוקא חוזאה היה שכיח בשוק דבי לפט, ואליהו הנביא היה רגיל אצלו, פעם שאל את אליהו האם יש בשוק בן עולם הבא, אמר לו שאין שם בן עוה"ב, אח"כ עברו שם שני אנשים ואמר אליהו עליהם שהם אכן בני עולם הבא, שאל אותם רבי ברוקא מה מעשיהם, אמרו לו שהם משמחים אנשים עצובים. הרי לנו כאן שתי מקורות בגמ' כי על ידי שמשמח ומכבד אנשים זוכה לחיי העולם הבא, ולהיות בן עוה"ב.

חלומו של הגר"ח פאלאגי

וכך העיד הגאון ר' חיים פאלאגי זי"ע בספרו תוכחת חיים (פ' וארא, עמ' ע"ג) שראה כן בחזון הלילה, וז"ל: אדברה אך הפעם מעשה נורא מה שנתגלה לי בחזון לילה, זה שנים שנפטר עשיר אחד מעשירי עירנו [איזמיר] יע"א, שהיה תם וישר מסגני לוויה ז"ל, ובעוד חודש ימים שנפטר ראיתי אותו שהיה לבוש בגדים נאים ושש ושמת, ושאלתי לו על מה שזכה לכל הכבוד הזה, ואמר שזכה להיות זוכה לחיי העוה"ב על אשר לא נשתעבד במשרתיו באכזריות ובקושי, כי אם ברחמניות, שלא היה מכביד עולם עליהם, זה תורף דבריו, ושוב חקרתי בדבר וידעתי נאמנה שכך היתה מידתו הטובה שלא לצער למשרתים שלו בשום שירות כבוד ולרחם עליהם בכל מה דאפשר עכ"ל.

שאלת מלאך המוות מהאדם

עוד מאמר חז"ל מצינו כמה חשוב הוא הזהירות בכבוד חברים לגבי דינו של אדם לאחר פטירתו, שאמרו (מסכת חיבוט הקבר, הובא בספר ראשית חכמה שער היראה פרק י"א) כי

שייך למתנגדי המלך או לשאר חבורת פושעים, ואח"כ בודקין בכל בגדיו וכיסיו אם אין בהם דברים חשובים, ואחרי כל התלאה יכול להיכנס אל בית המלך, וגם שם שורה הוא בפחד ומורא על כל הגה ותנועה שלו, שלא יהיה בהם איזה חשד שאינו נוהג כראוי, ויובילוהו מיד החוצה ואולי אף יענשוהו, משא"כ אם האיש הזה הוא בן המלך ובית זה הוא ביתו ומקום מגוריו, הרי הוא שייך לבית הזה ונכנס ויוצא כל עת שירצה, בלי כל הבדיקות, בלי מורא ופחד, ובלי שירגיש כאיש אומלל וזר הנמצא שלא במקומו, כן הדבר לענין מה שאמרו חז"ל כי ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כי עד שמגיע לחלקו, כמה דינים וזיכוכים ועונשים צריך לעבור הח"ל עד שמגיע לחלקו, וגם לאחר שכבר הגיע לחלקו הרי הוא כאיש זר בגן עדן, משא"כ זה שהוא "בן עולם הבא", הרי זה ביתו והוא בן בית שמה, ובכך נכנס הוא ישר לביתו ולמקום מנוחתו ותענוגיו בלי כל החקירות ובדיקות ועונשים המרים וזיכוכים הקשים והארוכים, אלא תיכף ומיד, כמו הבא אל תוך ביתו המיועד לו והמחכה אליו שרק יבא ויכנס שמה.

עוה"ב יהיה כביתו שלא יחסר לו כל טוב

ביאור נוסף בהבדל שבין חלק לעוה"ב לבין בן עוה"ב ביאר החפץ חיים ז"ע, שזה הבדל עצום באופן עצם השכר, כי חלק יכול להיות חלק קטן ודל, משא"כ בן עוה"ב היינו שהוא נמצא בביתו ויש לו שם כל טוב. והמשיל הדבר לעני שבא לחתונת עשירים ומבקש שיתנו לו לאכול כפי שהודיעו מראש שיתנו שם לאכול לכל מי שיבקש, ואכן נותנים לו לאכול אך לא מן הטוב והמובחר והמשובח כמו המחוננים והאורחים החשובים שהם מקבלים העידית שבעידית, כמו כן אין מושיבים אותו בראש השולחן כשאר אורחים החשובים, אלא הוא עומד ליד הפתח כעני המבקש נדבה, וממתין בסבלנות עד שיגישו לו את מנתו הדלה משיירי הסעודה, כן הוא לענין עולם הבא, אמנם כל אחד מיישראל זכאי לחלק לעולם הבא, אבל אוי לו למי שהוא עני ודל במצוות ובמעשים טובים, ובא לזכות ב"חלק" המובטח לכללות ישראל, כמה גדול כבר חלקו, ובאיזה צורה יקבל את זה, ומאיך אשרי למי שהוא בעל מעשים טובים שהוא "בן עולם הבא", הוא כמו המחונן והמכובד של השמחה, הוא יושב בראש השולחן, והוא מקבל מן היפה והמשובח ובשפע גדול ורב (חפץ חיים פ' יתרו עמ' ק"ג, חפץ חיים על מס' אבות פ"א מ"א).

סיפור נורא - לא לבייש את הזקן הלבן!

דבר נורא מאוד סיפר בענין זה, הגאון ר' פנחס הירשפרונג זצ"ל אב"ד מונטריאל, שכידוע היה עליו עצום כבר בבחרותו, וכל הש"ס היה שגור על פיו ככתבו וכלשונו, פעם הגיע לוויילנא ורצה לדבר בלימוד עם הגאון האדיר המפורסם בכל העולם ברוב גאונו וחריפותו ה"ה רבה של ווילנא הגאון ר' חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, שכידוע היה אוהב להשתעשע בלימוד עם בחורים חריפים ועילויים, והנה הגיע לביתו ושניהם פתחו בנושא עמוק וחריף בש"ס, והיו מחדדים זה את זה בכל מיני קושיות ותירוצים וראיות והוכחות מכל מקצועות הש"ס והראשונים, והיה מחזה הוד לראות איך שכל הש"ס מתגלגל על השולחן במהירות וחריפות נוראה, והנה בתוך הדברים הזכיר הגאון ר' חיים עוזר איזה מאמר חז"ל בגמ' בבא בתרא דף צ"ז, כשמוע זאת הבחור ר' פנחס, העיר כי הגמ' נמצא בדף צ"ח ולא בדף צ"ז, אך ר' חיים עוזר עמד בשלו שזה בדף צ"ז, ר' פנחס אשר לפניו היה כל צורת הדף של כל דף ודף חקוק היטב בזיכרונו, התעקש וטען שברור לו כשמש כי הגמ' נמצא בדף צ"ח, אך ר' חיים עוזר לא הסכים לו והתווכחו בזה כשכל אחד עומד בשלו, ר' פנחס שהיה כל כך בטוח שהצדק עמו לא רצה שהדבר יאשר בספק, ואמר א"כ ניתי ספר וניחזי, ומיד ניגש לארון הספרים להוציא משם גמרא בבא בתרא ולהוכיח שהצדק עמו.

פנחס נדעק הגאון ר' חיים עוזר, ואחז בזקנו ואמר ברעדה: "די ווייסע בארד ווילסטו פארשעמען?", [האם אתה רוצה לבייש את זקן הלבן שלי?], כשמוע ר' פנחס את דברי הגאון, והבין שזה באמת יפגע בכבודו של הרב, החליט שבאמת אין מן הנכון להוכיח לפני הרב שטעה, והמשיכו לפלפל בדברי תורה עד שנפרד ממנו לשלום והלך לביתו.

כשהגיע ר' פנחס לביתו חשב לעצמו הלה עתה לא אגרום שום בזיון להרב אם אני אפתח את הגמ' לראות ביני לבין עצמי את האמת שהגמ' הוא בדף צ"ח כפי שטענתי, ופתח את הגמ' לבדוק הדבר, ולתדהמתו ראה והנה הגמ' נמצא בדף צ"ז

בדיק כפי שאמר הגאון ר' חיים עוזר! ר' פנחס לא היה יכול להירגע מרוב השתוממות והתפעלות על מדרגת טהרת מידותיו של הגאון ר' חיים עוזר במשנת זהירותו בכבודו של בחור צעיר, איך שהתחנן לפניו לא לפתוח את הגמ' אצלו מחשש אי נעימות של הבחור הצעיר, כשיתברר לעיניהם שהצדק עם הרב ולא עמו, וזאת אע"פ שלפי האמת אין זה פגיעה בכלל לבחור כשנתברר שהגאון האדיר אשר כל העולם מתפעלים מרוב גאונו ושליטתו האדיר בש"ס ופוסקים, ידע יותר מדויק ממנו אשר התחיל לא מכבר ללמוד, בכל זאת אצלו זה היה הדבר הגרוע ביותר שיכול לקרות - שהבחור יהיה לו אי נעימות שטעה בין שני דפים (הובא בספר ניצוצי אש פנחס, עמ' קע"ז).

אחד מפלאי מדרגותיו של יוסף הצדיק

זה היה אחד מפלאי מדרגותיו של יוסף הצדיק בזהירותו ברגשי הזולת, אשר התבלט במיוחד בעת אשר גילה לפני אחיו כי הוא יוסף אחיהם, ואמר (בראשית מה, א) הוציאו כל איש מעלי, ולא עמד איש אתו בהתוודע יוסף אל אחיו, ופירש רש"י שלא היה יכול לסבול שהמצרים יהיו נוכחים שם ואחיו יתביישו, לפיכך צוה להוציאם עיי"ש, והקשו במדרש תנחומא האיך עשה יוסף סכנה גדולה כזאת להשאר שם לבדו עם אחיו בלי שומר, הלה היו עלולים להרוג אותו, ותיירץ המדרש "אלא כך אמר יוסף בלבו, מוטב שאהרג! ולא אבייש את אחי בפני המצרים!" עכ"ל. הרי כאן מדרגה נורא מאוד, יוסף היה מוכן למות ממש, בלי לראות את אביו, בלי שיתגלה כי הוא יוסף, בלי שיחנך את בניו במצרים, ובלי שימשיך לחיות חיים ארוכים מלאים תורה ומצוות וקדושה וטהרה אשר ישפיע על כל דורות גלות מצרים, על הכל ויתר, ובלבד שלא לגרום אי נעימות לאחיו.

יישר כוחכם שמכרתם אותי

ולא נגמר הדבר בזה, אלא גם כשגילה אותם מי הוא, וחשש שירגישו אי נעימות בזה שמכרוהו וגרמו לו כל הסבל והצער, מיד התחיל לשכנע אותם שלא עשו שום עוול, ורק הטובה הגדולה ביותר עשו לו, וכמו שאמר להם (שם מה, ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי - כי למחיה שלחני אלקים לפניכם, הכל היה רק לטובה, הן לטובתי כדי להגיע למלכות, והן לטובת כל כלל ישראל שיוכלו לעמוד בגלות, והן בשביל שאר טובות ותועלויות, וכמו שכתוב בספר שפתי כהן (שם) כל המעלות שהזכיר יוסף להם בזה שמכרוהו, ולכן עמד יוסף והודה להם מקרב לבו על החסד הגדול שעשו לו, כפי שכתב הכתב סופר עה"פ (שם מה, ד) אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, כי כמו שדרשו חז"ל (שבת פז) אשר שברת - יישר כוחך ששברת, כן יש לדרוש כאן שאמר להם יוסף - יישר כוחכם שמכרתם אותי! הוא פשוט הודה להם בכל לבו על הטובה הגדולה אשר עשו לו במכירתם.

אל תריבו מי זכה למכור אותי...

ועד כדי כך שלפי אחד המפרשים מה שאמר להם יוסף אח"כ (שם מה, כד) אל תרגזו בדרך, היה בגלל שטרח כל כך לשכנע אותם שבמכירתו עשו לו הטובה הגדולה ביותר שאפשר לעשות, הרגישו בנפשם שבאמת היה להם זכיה גדולה מאוד לעשות לו חסד גדול כזה, עד שחשש יוסף שהם יתחילו לריב למי יש את זכות המצוה, מי מכר אותו באמת, מי היה הראשון שיעץ כך, וכל אחד יטעון אני מכרתי, אני יעצתי על כך, לכן הזהיר להם שבאמצע הדרך לא כדאי לריב כי סכנה הוא, וכשיגיעו הביתה אז יוכלו להחליט למי היה את הזכיה הגדולה הזאת ... (עיין תוספות השלם עה"ת, פ' יגש עמ' רכ"ו ובהערות שם).

יוסף מפיס את אחיו - שהוא אשם בדבר

ובמדרש (ב"ר צג, יג) עוד הוסיף דבר פלא במדרגת יוסף, כי לא רק שהפך את הרעה לטובה, לשכנע אותם שעשו לו טובה, אלא אף פייס אותם כאילו הוא זה אשר גרם כאן רעה, והוא מבקש שהם ימחלו לו על כל מה שגרם להם, כדאיאת עה"פ (שם מה, א) ויתן את קולו בבכי, שהיה זה בכיה של פיוס, והיינו שיוסף היה מפיס את אחיו, שהוא אשם בכל המכירה, כי ע"י פשיעתו גרם שיטעו בו אחיו, ולקח האשמה על עצמו, עד שהיה פשוט עומד ומפייס אותם (עיין דעת תורה, שם), הרי זה נורא נוראות, יוסף אשר סבל כל השנים מחמת אחיו, עומד עתה ומפייסם כאילו הוא האיש אשר עשה העוול ולא הם. את הכל עשה רק כדי להוציא מליבם כל הרגשה של אי נעימות כלפיו.

נועים ההלכה

פניני הלכה ומנהג שנערכו מתוך שיעורי מוריני הגה"צ שליט"א

צום עשורה בטבת שחל בשבת או בערב שבת

השאלה

ידוע דכל התעניות שתקנו חז"ל או הנביאים אי אפשר שיחולו בערב שבת, לפי קביעות הלוח המבואר בשו"ע (או"ח בסימן תכ"ח), כי אם עשורה בטבת בלבד (וכפי שהזכיר המשגיב בסימן תקנ"ג ס"ק י'), ויש לדעת האמנם יש חומרא מיוחדת בעשורה בטבת, שבגינה קבעו כן חכמים, שרק תענית זו לא תזוז מערב שבת, אבל גבי שאר התעניות סידרו את קביעות השנה באופן שלא יחולו בעש"ק, או דילמא שרק יצא כן מפני קביעות המועדים, אבל מצד התעניות אין נפק"מ ביניהם. וכן מה הן ההלכות המיוחדות ששייכים לעשורה בטבת שחל בערבש"ק.

חידושו של האבודרהם, שכשחל בשבת אינו נדחה, ומתענים בו

והנה ידוע שמלבד יום הכיפורים, אין קובעין שום תענית ציבור בשבת קודש, ולכן אם חל בשבת אחד מתעניות ציבור שקבעו חז"ל, דוחין אותו למחרת השבת, וכפי שמשמע מדברי רוב הראשונים, הוא הדין לעשורה בטבת שאם חל בשבת נדחה לאחר שבת כמו שאר תעניות, וכן כתבו הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"ה) וטור ושו"ע (או"ח סי' תקנ"ט סע' ג') דכל ד' צומות הללו [- י"ז בתמוז, ט' באב, צום גדליה, ועשורה בטבת] אם חלו להיות בשבת נדחין לאחר השבת.

אך חידוש גדול מצינו באבודרהם (הל' תעניות עמ' רנ"ד) שכתב וז"ל: וחילוק יש ביניהם, שארבעת הצומות הם נדחים לפעמים כשחלו בשבת, חוץ מעשורה בטבת שאינו חל לעולם בשבת, אבל הוא חל לפעמים ביום ששי ומתענים בו ביום, "ואפילו היה חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר", מפני שנאמר בו (יחזקאל כד, ב) בעצם היום הזה, כמו ביום הכיפורים עכ"ל. ובכנסת הגדולה (סי' תקנ"ג) הביא שכבר כתוב כן בתשו' הגאונים.

האם נקטו דברי האבודרהם להלכה

והנה דברי האבודרהם האלו הביא מרן הבית יוסף (או"ח סי' תקנ"ג) וכתב על זה: ולא ידעתי מנין לו זה, וכלומר שאף שהביא האבודרהם מקור לזה מקרא, אבל הרי אין אנו רשאים לדרוש פסוקים מעצמינו וללא מקור בתורת רבותינו לא נוכל לחדש כן. ולכן לא הביאו הבית יוסף בשו"ע, וכן לא נקטו שאר אחרונים כוותיה בזה.

אלא שבספר תורת חיים (סי' תקנ"ג) הביא בשם אביו הגאון ר' חיים סופר זצ"ל אבד"ק בודאפעסט בעל שו"ת מחנה חיים, כי אע"פ שבסוף ימיו היה חלוש מאד, ולא היה רשאי להתענות, אע"פ כ התענה בעשורה בטבת בכל כוחו - על יסוד דברי האבודרהם אלו, כי הוא חמור כיום הכיפורים. אמנם בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' כ"ט) דחה דבריו אלו, וביאר כי אף אם נקטו כדברי האבודרהם בזה, זהו רק לענין שלא לדחות הצום ליום אחר, שלענין זה משוינן ליה ליום הכיפורים, אבל לא לשאר דברים וחומרות.

ועכ"פ לפי שיטה זו דהמחנה חיים, יש לנו תשובה לשאלתנו שפתחנו בה, ואפשר להבין שבמכוון סידרו חז"ל שלא תחול שום תענית בערב שבת, אלא י' בטבת, והיינו משום חומרת המיוחדת, שדומה ליום הכיפורים, ומעיקר דינו דוחה אף את השבת עצמה, וכדאי הוא שבגללו ידחה עונג שבת [וכפי שנראה להלן פרטי הדינים בזה], ומשא"כ בשאר תעניות לא רצו לקבועם בערב שבת שיגרם למיעוט עונג שבת.

כשחל בערב שבת, האם צריכים להשלים התענית עד הערב

ועתה נעבור בס"ד לדון מעט בענין ההלכות של עשורה בטבת שחל בערב שבת קודש, הנה בגמרא (עירובין מ:) יש נידון רחב בענין תענית שחלה בערב שבת, האם צריך להשלים את תעניתו עד הערב, באופן שיתענה לתוך שבת קודש, או דלמא אין משלימים את התענית עד הערב, ובתוך הדברים מביאה הגמ' מימרא דרבי יהודה שאמו: פעם אחת היינו יושבים לפני רבי עקיבא, ותשעה באב שחל להיות בערב שבת היה, והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה בלא מלח, ולא שהיה תאב לה, אלא להראות לתלמידים הלכה. הרי לנו מפורש שאין משלימים את התענית עד לערב, אך אחרי שהביא הגמ' מחלוקת האמוראים בזה, מסיקה הגמרא (דף מא:) כי הלכה היא שמתענה ומשלים". ובתוס' (ד"ה ביצה) הביא בשם רבינו חננאל, כי קבלה בידינו שרבי עקיבא היה באותה שנה חולה מסוכן, ולכן הביאו לו הרופאים ביצה לגמוע, ורבי יהודה שלא ידע מכל זה, לפיכך סמך על מה שראה, ונמצא לפי זה שגם רבי עקיבא עצמו לא היה משלים התענית לולי ציווי הרופאים.

והנה מצינו ג' שיטות בראשונים בביאור מסקנת הגמרא "שמתענה ומשלים":

שיטה א' - יותר טוב להפסיק תעניתו מבעוד יום

במרדכי (עירובין שם) הביא בענין זה מעשה רב מהר"י, שפעם אחת חל עשורה בטבת ביום ו', וכשרצה ר"י לילך לביהכ"ס, טעם איזה תבשיל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ותמה עליו המרדכי הלא קיימא לן דמתענה ומשלים, ותידן דכונתו חז"ל הוא שאם "רוצה" להשלים "מותר" לו להשלים, אבל ודאי טוב יותר שלא להשלים, כדי שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה. וכן כתבו התוס' (מא: ד"ה והלכתא) ותוס' רבינו פרץ (שם) ואור דרוע (ח"ב סי' י"ז) בביאור הגמ', ובאור זרוע הוסיף שכן משמע מלשונו של רבה ששאל את האיבעיא בסוגיין בלשון הזה: איבעיא לן בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא "מהו לאשלומי". וכיון דלא אמר בלשון "מי מחייבי לאשלומי או לאו", משמע שכל השאלה היתה רק באם יצאה להשלים האם מותר לו לעשות כן בשבת, אבל ודאי שאינו מחויב לעשות כן עכ"ד. הרי לנו שיטה אחת שראוי יותר לא להשלים תעניתו עד לערב, אלא לאכול לפני השקיעה, אך אם רוצה מותר לו להשלים תעניתו.

שיטה ב' - חייב להשלים תעניתו עד הערב

ולעומת זה בחידושי הריטב"א (עירובין שם) ג"כ הביא את מעשה רב הנ"ל של הר"י שטעם לפני השקיעה, וכתב כי פשוט הסוגיא לא משמע כן, אלא "חייב" להשלים את תעניתו עד הערב. וכן כתבו הרשב"א (עירובין שם), והראב"ד (שם), והר"ן (תענית סוף פ"ב), והרי"א (עירובין שם), והרוקח (סי' ר"י), והראב"ה (תענית סי' תנ"ח). הרי שרוב הראשונים נקטו בפשטות שחייבים להשלים עד הערב.

שיטה ג' - בתענית ציבור א"י להפסיק מבעוד יום גם אם התנה

אך ברבינו ירוחם (נתיב י"ח חלק א') כתב לחלק בין תענית שקיבל עליו "יחיד" שיכול להתנות מראש שמתענה רק עד אחר תפילת ערבית של ליל שבת [לפי מנהגם שהיו מסיימים התפילה עוד לפני שקיעת החמה], לבין תענית "ציבור" דלא מועיל תנאי וצריך להתענות עד צאת הכוכבים, ולשון הטור (סימן רמ"ט) הוא: והילכתא מתענה ומשלים פ' אם ירצה, ולא הוי כמתענה בשבת, וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קיבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית, צריך להשלים עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת תעניתו עד שישלים תפלתו עם הצבור עכ"ל, וזה נראה כשיטת הר"י הנ"ל, לפי זה בעיקר הדין ס"ל לרבינו ירוחם כתוס' שרק רשאי להשלים ואינו חייב, אלא שכל זמן שאינו מתנה, מסתמא אין דעתו על תענית שאינה שלמה, וכ"ז רק בתענית יחיד שבזה מיירי הסוגיא בעירובין, וכן כתב בשו"ת מהרי"ל (סי' קצ"ז), וכן פסק הרמ"א להלכה (סי' רמ"ט סע' ד'), וכן נקטו המגן אברהם (שם), והאליה רבה (שם סק"י), והתוספת שבת (שם סק"ט) והשו"ע הרב (שם סע' י"ב), ושאר אחרונים, והכי נהגין למעשה.

רחיצה וטבילה בחמין לכבוד שבת קודש

ומעתה עלינו לדעת מה הדין כשחל עשורה בטבת בערב שבת קודש, האם מותר לטבול ולרחוץ בחמין לכבוד שבת קודש או לא, והנה שאלה זו כבר נשאל בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ק) מבנו הגאון ר' שמעון סופר זצ"ל בעל התעוררות תשובה, ותוכן השאלה הוא היות שמבואר בשו"ע (סי' תקנ"ט סע' ב') כי כל הצומות שתיקנו חז"ל - לבד מט' באב, מותרים ברחיצה וסיכה, ובמגן אברהם (סק"א) כתב הטעם לזה בשם הר"ן, משום שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה, ולפי זה כתב המג"א דבעל נפש כן יחמיר ברחיצה וסיכה בשאר תעניות כמו בט' באב, אך לא יחמיר בנעילת הסנדל כי יהיה לצחוק בעיני האנשים עכ"ד, והשתא יש לדעת מה הדין כשחל עשורה בטבת בערב שבת קודש, האם בעל נפש יחמיר עצמו שלא לרחוץ בו לכבוד שבת קודש, ולא לטבול במקוה, או לא, והשיב לו אביו, כי אדרבה בעל נפש המהדר בכל ערב שבת קודש לקיים מצוה זו של טבילה ורחיצה בחמין לכבוד שבת קודש, מי התיר לו עתה להקל בזה, ובמקום זה להחמיר במניעתו מרחיצה.

ובשו"ת מהרש"ה (ה"א סי' נ"א) ג"כ נשאל על זה בשנת תרל"ה, והשיב שזה ג' שנים משנת תרל"ב שאז היה חל עשורה בטבת בערב שבת, ואז עדיין לא נדפס שו"ת כתב סופר [כי נדפס רק בשנת תרל"ג, כחצי שנה אחרי פטירת הכתב סופר זצ"ל], לכן ציוה אז לא לחמם המקוה בעירו דיארמאט, אבל עתה שראה את פסקו של רבו הגדול בעל כתב סופר להתיר, קשה לו לאסור נגד מסקנת הכתב סופר. וכן הסיק המשנה ברורה (סי' תקנ"ט סק"ו) וז"ל: אם חל עשורה בטבת בערב שבת, אין להחמיר ברחיצה בחמין מפני כבוד השבת.

האם צריך לומר מודה אני קודם שנטל ידיו, ומדוע

בזריזות בלי להתעצל ולסובב לצד השני להמשיך בשינתו, לכן צריכים למהר ולומר מיד מודה אני לפניך.

ב. צריך מקודם לקדש דיבורו ואח"כ מעשיו - בספר ויקח משה [להרה"ק ר' משה מראדאוויץ ז"ע] (פ' חקת) כתב כי צריך לקדש בבוקר מקודם את מחשבתו ואח"כ דיבורו ואח"כ את מעשיו, ולכן ברגע שקם משינתו יחשוב מחשבה למסור נפשו על קידוש ה', אח"כ יקדש דיבורו באמירת מודה אני, ואח"כ יקדש מעשיו בנטילת ידים עכ"ד. ועפ"ז יובן היטב שהקפידו לומר מודה אני לפני נטילת ידים.

ג. באמירת מודה אני דבוק למדת הכהן, ואח"כ נוטל ידיו ככהן גדול - עוד י"ל כי מלבד טעמים הידועים של נטילת ידים בבוקר בשביל להעביר מעליו רוח רעה של הלילה, ושמא נגע באמצע שינתו במקום מכוסה (עי' שבת קח: וברש"י ורא"ש שם), כתב מרן הבית יוסף ז"ע (או"ח סימן ד' ד"ה ומשמע) עוד טעם נשגב בשם הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' קצ"א), שהוא כענין הכהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו, ובאבודרהם כתב יותר מזה, שהוא דומיא ד"כהן גדול" שמקדש ידיו קודם עבודת הקודש ביום הכיפורים עכ"ד. ועפ"ז י"ל שכיון שמדת אהרן הכהן הוא מדת הוד כידוע, להודות להשי"ת על כל חסדיו, לכן ע"י שמקודם מקדים ומודה להשי"ת על שהחזיר לו נשמתו, נעשה בבחי' כהן ושפיר יכול ליטול ידיו כענין קידוש ידים של כהן בעבודתו.

ד. על ידי ההודאה ממשך שפע גדול בנטילת ידים - עוד טעם אפשר לומר, על פי מה שכתב בספר הק' תורת חסד (רמזי תפילה דף כ.) דלכן העשיה הראשונה בבוקר הוא במים הרומז למדת החסד, כדי שיעורר עי"ז למעלה ג"כ מדת החסד, שיהיה הנהגות העולם הזה בהשפעתו במדת החסד, ולכן צריכים ליטול הכלי עם המים קודם בימין ואח"כ בשמאל, כדי לכלול הגבורות - הרמוזים בשמאל, בחסדים שרומזו אל המים וכו', ועי"ש עוד דברים שתומכים בזה [ועיין קב הישר פרק ג' דאחר ברכת נטילת ידים הוא עת רצון ועת רחמים לבקש צרכיו מהקב"ה, ועי"ש תפילה מיוחדת לזה]. והנה כתב בספר סדר היום למה אחרי ברכת הודאה אומרים שים שלום ומבקשים שם כל הברכות הנפלאות שלא ביקשו בכל שמונה עשרה, וביאר דכיון שהאדם מודה להשי"ת הוא עת רצון שיושפע עליו שפע כל הברכות מהקב"ה עכ"ד. ועפ"ז יובן היטב כיון שרוצים לעורר ע"י נטילת ידים כל שפע ברכות וחסדים על כל היום, לכן מקדימין ומודים להשי"ת בכל לב ונפש, וממילא נעשה עת רצון גדול ונשפע שפע רב של חסדים ע"י עבודת הנטילת ידים.

ה. ההודאה לפני שעושה מעשים טובים, הוא יותר זכה ושלמה - ועוד טעם י"ל כי כשאדם מודה לה' טרם עשה שום פעולה של עבודה, ההודאה הוא יותר חזק בתמימות ללא שום נגיעה, כי באם כבר עשה איזה עבודת הקודש, אפילו רק נטילת ידים, הרי יכול להתגנב איזה מחשבה בלבו שאכן הקב"ה החזיר לו נשמתו, אבל הרי הוא עובד את ה', והוא כבר מיד קידש את ידיו ככהן גדול לעבודה, ומגיע לו שיחזירו לו נשמתו, משא"כ כשהוא עדיין לפני הכל, ופותח את עיניו כאיש חדש שעדיין לא עשה כלום, ואומר רבוננו של עולם אני מודה לך שהחזרת לי נשמת בחמלה, למרות שעדיין לא עשיתי כלום, ואין בי שום מעשים טובים, בכל זאת אתה אוהב אותי ומרחם עלי בחמלה גדולה ויתירה, ומחזיר בי נשמת בחמלה, על ידי זה ההודאה נאמר באמירה זכה וטהורה בכל לב ונפש כראוי וכיאות.

ניתן להשאיר שאלות למדור זה בקול עבודת הלב 04-3011011 שלוחה 6<1
כמו כן ניתן לשלוח שאלות בכתב ברור לפקס 077-555-8939

שאלה

בבוקר כשקם ממשנתו האם צריכים להקפיד לומר "מודה אני" דווקא לפני נטילת ידים, או אפשר מקודם ליטול ידיו ואח"כ לומר מודה אני כדי לומר בנקיטת ידים, ובכלל למה לא החמירו לכתחילה לומר מודה אני רק אחרי הנטילה, כדי להדר ולאומרו בידיים נקיות כראוי לדבר שבקדושה. ע.א.מ.

תשובת מורינו הרב שליט"א

מקדימין "מודה אני" לפני נטילת ידים

הנה על עצם שאלתך, מתני לומר "מודה אני", מצינו כמעט בכל ספרי הפוסקים והנהגות הצדיקים, שצריכים לאומרו מיד שקם ממשנתו, ורק אח"כ ליטול ידיו (עיין סדר היום השכמת הבוקר ד"ה ובקומו, עבודת הקודש להחיד"א פרק קשר גדול סי' א' ע' א', שולחן ערוך הרב סי' א' ע' ו', חיי אדם כלל א' סע' א', קיצור שו"ע סי' א' ע' ב', ליקוטי מהרי"ח סדר השכמת הבוקר, משנה ברורה סי' א' סק"ח), והיינו כיוון שאין מזכירים בו אחד משמות הק', וגם לא שום כינוי. ואף שמצינו גם שיטות ליטול ידים מקודם ואח"כ לומר מודה אני (עי' סידור היעב"ץ, וקיצור של"ה בשם רב אליהו), מכל מקום לא נקטו הפוסקים כוותיהו, אלא הסכימו לומר מקודם "מודה אני", ורק אח"כ ליטול ידים, וכן נהגו כל גדולי וצדיקי הדורות כידוע.

למה לא מהדרין מקודם ליטול ידים

ומה ששאלת למה אין מקדימין ליטול ידים קודם אמירת מודה אני, שאלה טובה הוא זה, דלכאורה היה עדיף להודות לה' כראוי וכיאות בקדושה ובטהרה רק אחרי שנטל ידיו ג' פעמים, ובפרט שיש למהר כמה שיותר ליטול ידיו, כפי שכתב במשנה ברורה (סי' ד' ס"ק ל"ח, בשם פרי מגדים) שבנטילת ידים משום להעביר מעליו רוח רעה, צריכים למהר כמה שיותר להוריד מעליו הרוח רעה כל רגע קודם.

ומסופר על הרה"ק הנועם אליעזר מסקולען זי"ע, שהיה נוהג בצאתו מביהכ"ס למהר וליטול ידיו, ורק אח"כ היה מכבה את האור שבביהכ"ס על ידי לחיצת כפתור הלעקטער שהיה בחוץ לביהכ"ס, ופעם שאלוהו על כך למה מכבה רק אחרי נטילת ידיו, הרי הקב"ה חס על ממונם של ישראל (ר"ה כו.), וחבל על כל רגע שהנר דולק מיותר, ענה אכן מטעם זה דייקא הנני נוהג כן, דכיון שזוהו מצוה לחוס על ממונם של ישראל, כי הרי הקב"ה חס על ממונם של ישראל, ומצוה צריכים לקיים בנקיטת הידים, לכן מקודם הנני נוטל ידים ואח"כ אני מקיים המצוה של כיבוי האור עכ"ד ודפח"ח, וא"כ כל שכן כאן שמצוה להודות לה', היה ראוי ליטול ידים מקודם.

ויש לומר בס"ד חמשה טעמים למה יש ענין דווקא להקדים אמירת מודה אני לפני נטילת ידים, ומזה יתגלה לנו גם כמה חידושים להתעורר יותר בפנימיות עבודת מודה אני ונטילת ידים:

א. מודה אני ניתקן שיתעורר מיד לאהבת ה' ולא ימשיך בשינתו - כתב רבינו יונה בספר היראה שעיקר מטרת ההודאה לה' על שהחזיר לו נשמתו, הוא כדי שיתעורר לבו באהבת הבורא על שהחזיר לו נשמתו בהתחדשות ובכוחות חדשים, וממילא מרוב אהבה יסוב על מיטתו לישון שנית כדרך העצל. וכך כתב השו"ע הרב (סי' א' סע' ו') שעל ידי זה יזכור את ה' העומד עליו ויקום בזריזות. ועפ"ז יובן שאמירת מודה אני שייך מיד לקימתו עוד טרם יטול ידיו, כי הוא לסיבה שיקום

הטהור אמר מרן הרה"ק רבי אברהם אלימלך זי"ע ה"ד מקארלין שיזמרו מה יפית ורבון, בינתיים אמרו שהלכו להביא קוגל כרגיל, ואמר על זה: היינט איז נישט דיא צייט אויף דעם, אין דעם שבת (פרשת וישב) איז א צייט פון תשובה, על פי המדרש ולא יכלו לענות אותו וכו', או לנו מיום הדין וכו', ודיבר הרבה מאמונת צדיקים.

ויג"ש - ר"ת וויינט'ס יודען ג'וואלד ש'רייט'ס // בפרשה זו שמעתי שרבינו הק' [מאיציבא] צוק"ל אמר רמז בראשי תיבות "ויג"ש על כביה וצעקה [וויינט'ס יודען ג'וואלד ש'רייט'ס], ובודאי י"ל שורש בפרשה, והענין דאיתא (ב"ר פ"ק צ"ג) ר' אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא בשר ודם, כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקדוש ברוך הוא שהוא דיין, ובעל דין, ויושב על כסא דין, ודן כל אחד ואחד, על אחת כמה וכמה וכו'. וזה שרמז שצריך לצעוק אוי לנו מיום הדין וכו', מזה יכול כל אדם לדון ק"ו בעצמו ולצעוק מרה: "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה". (פרי צדיק, אות י"ז)

נועים שבת אוצר המניצח מפי ספרים וסופרים בטל מעלת שבת קודש

פרשה זו בבחי' סוכות // מרגלא בשם הרה"ק רבי ברוך נ"ע ממעזיבו, כי השבועות בהם קוראים את הפרשיות וישב מקץ ויגש, שמתחילים ממחצית כסליו עד תחילת טבת, הם בבחינת ראש השנה יום הכפורים סוכות, והרמז לכך הוא בהפטרות וישב נאמר (עפ"ס ג, ו) אם יתקע שופר בעיר - רמז לראש השנה, בפרשת מקץ (מ"א ט) את חטאי אני מזכיר היום - רמז ליום הכפורים, ובהפטרות ויגש (ויחזקאל לו, י) והיו לאחדים בידך - רמז לארבעת המינים. (בניצני דמנורה החדש) פעם אחת אמר כ"ק [הרה"ק ר' ברוך מוויניץ] ז"ל, דנטיעה לצדיק על פרשת ויגש הוא בחי' חג הסוכות, ורמז לזה [בפסוק אך אעלה אל אבן], ד"אעלה" הוא נוטריקין א' תרוג ע'רבה ל'ולב ה'דס, כמו דאיתא בתקינים בפסוק אעלה בתמר (תקין ל'). (אמרי ברוך, ויגש)

שבת פרשת ויגש הוא זמן תשובה // בליל שבת קודש [פרשת וישב] אחר השלחן

04-3011011 באריץ הקודש:	ניתן לשמוע בכל שבוע את הדברי חיזוק והתעוררות בעת רעוא דרעוין בין יתר אוצר אלפי שיחות בעבודת השם	A special extension of Lectures in English Ext. number 8 in the main menu
518-329-9225 בארה"ב:	"קול עבודת הלב"	
44-3306-130-136 באנגליה:		